

Riigikogu sotsiaalkomisjoni istungi protokoll nr 14

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 12. juuni 2023

Algus 11.15, lõpp 13.03

Juhataja: Õnne Pillak (esimees)

Protokollija: Annika Arula (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Pipi-Liis Siemann (Karmen Jolleri asendusliige), Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi

Komisjoni ametnikud: Heidi Barot (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helgi Kundla (nõunik), Kristi Reindla (nõunik), Riin Lindpere (konsultant)

Kutsutud: kollektiivse pöördumise algatajad Kadri Braun ja Katrin Tamm, Eesti Töötukassa juhatuse esimees Meelis Paavel ja juhatuse liige Sirlis Sõmer-Kull (2. päevakorrapunkt), Sotsiaalministeeriumi hoolekande ja sotsiaalse kaasatuse osakonna nõunik Kadri Mets (2.–3. päevakorrapunkt); eelnõu algatajate esindaja Andre Hanimägi (3. päevakorrapunkt),

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivse pöördumise „Vabariigi valitsusele puudega ja vähenenud töövõimega inimeste toetuseks.“ arutelu
3. Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (8 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu sotsiaalkomisjoni nädala (12.06.2023–15.06.2023) töökava

Komisjoni istung esmaspäeval, 12.06.2023 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivse pöördumise „Vabariigi valitsusele puudega ja vähenenud töövõimega inimeste toetuseks.“ arutelu
3. Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (8 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Info ja muud küsimused

Komisjoni istung teisipäeval, 13.06.2023 kell 14.00

1. Ülevaade hooldusreformi ettevalmistamisest

2. Sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuse arutelu
3. Kokkuvõtete tegemine
4. Info ja muud küsimused

Tanel Kiik sõnas, et eelmisel nädalal lepiti kokku, et perehüvitiste eelnõuga seotud muudatusettepanekute hääletamine toimub sellel nädalal. Vabariigi Valitsus on vahepeal otsustanud selle eelnõu siduda usaldushääletusega. Kas sotsiaalkomisjonis eelnõu rohkem ei arutatigi?

Õnne Pillak selgitas, et vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele, kui Vabariigi Valitsus otsustab eelnõu siduda usaldushääletusega, siis kõik materjalid lähevad valitsusele üle ja komisjoni osa antud konkreetse eelnõu menetluses lõpeb.

Kalle Grünthal viitas 13.06.2023 istungil plaanis olevale ülevaatele hooldusreformi ettevalmistamisest ja soovis, et selle punkti juures oleks istungil kohal ka sotsiaalkaitseminister Signe Riisalo.

Õnne Pillak vastas, et ta küsib, kas ministril on võimalik istungile tulla. Ta lisas, et kindlasti ei jää see ainsaks korraks, mil komisjon hooldusreformi seisu arutab.

Riina Solman viitas eelmisel nädalal tema poolt üle antud rahvastikuteadlaste koostatud infolehele „Rahva järelkasv ja peretoetuste mõju“ ja soovis teada, millal kutsutakse teadlased seda kokkuvõtet tutvustama.

Õnne Pillak vastas, et see kohtumine toimub sügisel.

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pipi-Liis Siemann, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

2. Kollektiivse pöördumise „Vabariigi valitsusele puudega ja vähenenud töövõimega inimeste toetuseks.“ arutelu

Õnne Pillak andis kollektiivse pöördumise tutvustamiseks sõna selle algatajatele.

Kadri Braun tutvustas kollektiivset pöördumist (lisa) lausudes, et puuetega inimeste suhtes ei ole juba väga pikki aastaid olnud suuri muudatusi. See, et kõik läks Eesti Töötukassa alla, otseselt puuetega inimeste jaoks midagi palju paremaks ei teinud. Väga paljud kaotasid tänu sellele, et nad tunnustati hoopis terveks. Braunile tundub, et puude või töövõime otsuste tegijad ei süvene epikriisis kirjutatusse ja tekib küsimus, kas nad üldse mõistavad seal kirjutatut. Pöördumisega soovitakse, et väiksed muudatused toimuksid ka puuetega inimeste jaoks.

Õnne Pillak lausus, et pöördumises on väga konkreetsed ja mitmeid valdkondi puudutavad sammud. Ta juhtis tähelepanu asjaolule, et kuigi pöördumine on adresseeritud Vabariigi Valitsusele, siis tuli see Riigikogule. Aga komisjon saab selle Vabariigi Valitsusele edasi saata. Kuid seetõttu võib-olla täna Sotsiaalministeerium (SOM) ei oska nii detailselt vastata ja nad saavad hiljem pöördumisele vastamisel detailsemalt selgitada. Pillak andis sõna SOM-i esindajale.

Kadri Mets tänas algatuse ja olulisele teemale tähelepanu juhtimise eest. See on väga tänuväärne, sest muidu need sihtgrupi vaatest olulised teemad võib-olla SOM-i ei jõuagi. Kindlasti vastatakse pöördumisele detailsemalt, kui see on SOM-i jõudnud.

Pöördumises on kokku kaheksa punkti ja üsna erinevatel teemadel: puude tuvastamine, rehabilitatsiooniteenus, tugiisikuteenus, hooldajatoetus jms. Rehabilitatsioonisüsteem on tervikuna ülevaatamisel ja Vabariigi Valitsuseni jõuab väljatöötamiskavatsus novembris. Puude tuvastamise ja töövõime hindamise eesmärk on olnud inimese jaoks süsteemi lihtsustamine. Menetlus algab Eesti Töötukassas, kust hindamise andmed liiguvad edasi Sotsiaalkindlustusametisse (SKA) puude tuvastamiseks. Eesmärk on olnud selles, et kui mingis valdkonnas tehakse ekspertarsti poolt hindamine ära, siis sedasama hindamist enam uuesti ei tehta, vaid kasutatakse olemasolevaid andmeid. Töötukassa poole pealt antakse hinnang üldisele funktsioneerimisele, aga SKA hindab puude osa oma punktiskoori järgi ja teatud juhtudel teeb ka täiesti eraldi hindamise.

Pöördumises on mainitud ka seda, et kui inimesel on muutumatu või progresseeruv seisund, siis võiks olla puude tuvastamise aeg pikem. Tegelikult see võimalus on ka praegu. Kui töötukassa on töövõimet välistava seisundi korral tuvastanud puuduva töövõime, siis on võimalik ka SKA-l tuvastada puude raskusaste kuni vanaduspensionieani. Mõlemal juhul on teatud juhud, kui on võimalik seda otsust ka pikemalt teha.

Meelis Paavel sõnas, et Eesti Töötukassa on istungil esindatud juhatuse esimehe ja juhatuse liikme näol eelkõige selle tõttu, et rõhutada selle teema olulisust. Mitmetele punktidele kahjuks täna ei oska vastuseid anda, aga kindlasti töötukassa on valmis kaasa rääkima. Paavel ei nõustu algatajate väitega, et töövõimereform on täiesti läbi kukkunud ja puuetega inimestele ei tulnud sellest midagi. Neutraalsete ekspertide poolt tehtud töövõimereformi analüüs näitas positiivset mõju, aga on oluline, et tegevused jätkuvad. Paavel avaldas soovi, et valitsemisalade ümberkorraldamise käigus jääks töövõime teema oluliseks. Töötukassa on avalik-õigusliku isikuna nüüd majandus- ja infotehnoloogiaministri valitsemisalas ja töövõime hindamine sobitub väga keeruliselt nendesse valdkondadesse, sest olulisel määral on fookuses tehnoloogia ja IT. See valdkond – kuigi töövõimereform kui reform on tänaseks läbi – vajab tähelepanu ja poliitiliselt tugevat juhtimist. Väga kahju, et hetkel SOM-is puudub ametnik, kes vastutaks selle valdkonna eksperttasandil kujundamise eest. Kahjuks on paljud selle valdkonna tegevused muutumas projektipõhisteks. Ka töövõimereform oli üks reformidest, mis eelmisel Euroopa Liidu programmeerimisperioodil sai olulise rahastuse. Töötukassa nõukogus arutatakse, kas need teenused ja tegevused, mida on Euroopa Liidu raha eest tehtud, peaksid jätkuma, millisel kujul ja kuidas võtta neid töötuskindlustusvahendite rahastamisele.

Paavel kommenteeris väidet, kas inimesed, kes epikriise loevad, neist ka aru saavad, öeldes, et ei temal ega ühelgi töötukassa töötajal ei ole nendele ligipääsu.

Töövõime hindamisega tegelevad arstid üle Eesti erinevatest meditsiini-asutustest ja omakorda on töötukassa palgal ekspertarstid, kes keerulisemaid situatsioone hindavad. Oluline hulk töötukassale esitatavatest vaietest ja kohtuasjadest on need, mis puudutavad töövõime hindamist. Suur osa kohtuvaidlustest on jäänud töötukassale positiivseks. Alati tehakse nendest kohtuvaidlustest järeldused ja püütakse oma reegleid hinnata, et süsteem oleks võimalikult õiglane.

Sirlis Sõmer-Kull sõnas, et 2016. aastal alanud töövõimereformi ajal räägiti väga palju tööhõivest, takistustest ja teenustest. Rääkimine parandas ka suhtumist ühiskonnas, et puuetega inimesed saavad töötada, võivad töötada, neile tuleb luua tingimused tööandja poolt. Täna kahjuks nendel teemadel enam eriti ei räägita. Eelmisel aastal tellis SOM töövõimereformi mõju hindamise analüüsi, mida tegid Praxis ja Centar, kes hindasid, kas reform täitis oma eesmärgi või mitte. Uuring ütleb, et kui eesmärk oli, et 50% osalise töövõimega inimestest töötab, siis eelmiseks aastaks töötas 61%, mis oli oluliselt rohkem kui reformiga üldse eesmärgiks seati.

Töövõimereformi mõjul kasvas osalise töövõimega inimeste hõive viis protsenti kiiremini kui oleks samasuguse taustatunnustega Eesti elanikkonnal ehk et sellel reformil on mõõdetav mõju olnud inimeste tööhõivele, mis on olnud väga positiivne, sest see oli kogu reformi

eesmärk. Ühtlasi suurenes vähenenud töövõimega inimeste võimekus tööd leida ja paranes nende majanduslik olukord. Ka see, et inimesed saavad liikuda tööle, tööturg on avatum ja kaasavam, on olnud selle reformi mõjud.

Töövõimet hindab Eesti üle 100 arsti. Töötukassal on lepinguline suhe seitsme terviseteenuse osutajaga, kelle juures töötavad arstid, kes on saanud väljaõppe. Nad on tegevarstid, kes peavad igapäevaselt töötama ja nad on saanud metoodikaalase väljaõppe ja tõesti vaadatakse ekspertiise viie aasta ulatuses ja vaadatakse seda, kuidas terviseseisund mõjutab inimese funktsionaalset toimetulekut. See on olnud selle reformi pealmine muutus. Enam ei vaadata diagnoose, vaid seda, kuidas diagnoos mõjutab liikumist, käelist tegevust, vaimset tervist ja seda hinnatakse ja selle pealt tulevad töövõime hindamise otsused.

Põhjus, miks töövõime hindamine ja puue kokku pandi, on selles, et vanasti tegid inimesed kaks taotlust. Kaks korda kirjeldasid oma piirangud. See tundus väga koormav. Alles eelmisel reedel kohtus Sõmer-Kull Tartus puuetega inimestega, kes tõid välja, et see on väga oluline muutus ja sellega võiks riik jätkata, et inimese funktsionaalset võimekust kirjeldatakse ühe korra ja seda töötukassa täna teeb. Funktsiooni kirjeldus on üldine, see ei ole tööst lähtuv, vaid üldse, mis piirangud inimestel on. Tõesti, seda võtab SKA arvesse puude määramisel, aga puude raskusastme arvutab oma metoodika järgi. Funktsiooni kirjeldus on üks ja see on midagi, mida Tartus puuetega inimesed ütlesid, et see on väga oluline ja nemad ei taha tagasi liikuda sellesse, et nad peavad igas kohas tõendama uuesti, mis piirangud neil on. See on väärtus, mida töötukassa on huvitatud hoidma ja vähemalt osa puudega inimesed ütlevad, et see on oluline. Sealt tuli isegi edasi soov, et miks ei võiks kohalik omavalitsus seda infot arvesse võtta, kui teenuste vajadust hindab. Õnneks ka SOM toetab rahvusvahelise funktsioneerimise klassifikatsiooni ehk RFK kodeerimiskeelt, mida töövõime hindamisel juba kasutatakse, ja mida tahetakse üle valdkondade kasutusele võtta.

Katrin Tamm soovis jagada oma kogemust. Tal on keskmine liikumispuue, ta pojal on raske liitpuue ja nad elavad Paides. Raske töö tulemusel said nad rehabilitatsiooniteenused, mida aasta peale rahastatakse mitme tuhande euro eest. Aga Paides ei ole võimalik neid teenuseid saada. Selleks tuleb sõita kas Pärnusse või Tallinnasse. Aga ööbimist kinni ei maksta. Taastusravi on reeglina viis päeva. Kõige odavamad hotellid oleks olnud *ca* 300 eurot, ehk kahe peale 600 eurot. Seda nad omale lubada ei saa. Paidest said nad teenusena kolm ujumist selle 3000 euro peale, ülejäänud raha jäi kasutamata. Ülejäänud pakutavad teenused olid psühhiaatri nõustamine, logopeedi nõustamine, pereteraapia jms, mida nad ei vaja. Rehabilitatsiooni peaks suhtuma individuaalselt, siis oleks sellest kasu.

Kui räägitakse, miks puudega inimesed ei nurise, siis nad ei oskagi nuriseda. Nad on jäänud koduseinte vahele. Enamusel neil ei ole internettigi. Sellepärast oli Tamm tänulik, et teda kutsuti komisjoni istungile ja teda kuulatakse ära. Täna on töövõimetoetus puuduva töövõime korral 550 eurot. Ta poeg ei ole oma puude tõttu mitte kunagi tööl käinud ja kui poeg peaks täna jääma pensionile, siis tema pension on 295 eurot. Rohkem ei ole vaja millestki rääkida. Kuskilt peab tulema muutus.

Õnne Pillak sõnas, et homme on sotsiaalkomisjonis arutusel sotsiaalhoolekande seaduse muudatuste väljatöötamiskavatsus, mis puudutab ka rehabilitatsiooniteenuseid.

Tanel Kiik arvas, et Eesti riik on tervishoidu ja sotsiaalvaldkonda aastakümneid liiga vähe investeerinud ja tulemuseks ongi see, et inimesed piisavas mahus abi kahjuks ei saa. Ta küsis nii kollektiivse pöördumise kui ka töötukassa esindajatelt, kuidas nemad töövõimereformi hindavad skaalal mitte rahuldavast kuni väga heani. Kiige arvates ongi mitmeid küsimusi ja iga reformiga on alati ka möödalaskmisi, aga printsiibis seda tagasi pöörama hakata ei ole mõistlik.

Lisaks esitas küsimuse töötukassale. Töövaldkond on viimased 30 aastat olnud SOM-i all. Nüüd liigub Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) alla selle asemel, et töötukassasse tuua juurde kompetentsi läbi nõukogu, näiteks MKM-i või HTM-i esindaja

lisamise kaudu. Kas ettepanek ja otsus viia töövaldkond SOM-ist ära oli ka töötukassa nõukogus arutlusel või töötukassaga läbi arutatud või sündis lihtsalt koalitsiooni läbirääkimiste soovide ja arutelude tulemusena?

Kadri Brauni hinnangul on reform hea ehk kümne palli skaalal 5. Ta nõustus, et kahe avalduse asemel ühe tegemine on väga hea, aga tema hinnangul peaks hindamissüsteemi üle vaatama. Kui ikkagi mitmed arstid ütlevad, et inimesele peaks määrama puude, aga SKA-st tuleb otsus, et puuet ei määrata, tekib küsimusi. Lisaks, milline tööandja annaks tööd inimesele, kes on võimeline tööd tegema 2–3 tundi päevas, sest lihased lähevad kangeks ja inimene ei saa liikuda? See reform on hea ja kasulik, aga vajab muutusi.

Meelis Paavel arvas, et erinevaid asju peab kogu aeg arutama, aga seda ei saa teha rakendusasutus üksinda. Kindlasti peab olema poliitiline vaade ja visioon. Paavel annaks reformile viie palli skaalal nelja. Miks? Esiteks, ühiskonnas on toimunud suur muutus puuetega inimestest rääkimisel. Teine muutus on see, et kui varasemalt oldi keskendunud puue hindamisele või/ja töövõimetuspensioni maksmisele, siis nüüd antakse inimesele võimalus osaleda tööturul selles osas, milleks ta on suuteline. Kahjuks Eestis ei ole osajaga töö väga levinud. Siin on erinevaid põhjuseid, tõenäoliselt ka maksupoliitikas.

Mis puudutab valitsemisalade muudatust, siis neid arutelusid on olnud ka varem. Töötukassa valitsemisala muudatusest sai töötukassa teada natuke varem, kui koalitsioonileping ajakirjanduses ilmus. Nõukogu tasandil või töötukassaga juhtide tasandil ei ole sellest arutelusid olnud. Aga kas peakski? Selle otsusel on kindlasti nii plusse kui miinuseid. Mudeleid on väga erinevaid. On riike, kes on pikalt tööturuasutust hoidnud majandusministeeriumi valitsemisalas. On riike, kes on seda tegemas nüüd, koos Eestiga näiteks Ungari. Aga töövõimereformiga töötukassale tulnud ülesanded on natuke teistsugused kui tavapärased tööturuteenused ja tööturuvaldkonda sekkumine. Kõige markantsem on töövõime hindamine kui selline, mis läheb ju selgelt meditsiini valdkonda. Aga Eesti Töötukassa sõltumatus jääb püsima ja tööturu osapooled juhivad seda valdkonda sisuliselt ka tulevikus edasi.

Kalle Grünthal arvas, et nii mahukat pöördumist ei ole võimalik ühel kohtumisel lahendada. Põhiseaduse paragrahv 10 ütleb, et käesolevas peatükis (põhiõigused) loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõttele.

Kui vaadata põhiseaduse kommentaare paragrahvi 28 kohta, ütleb Riigikohus oma otsuses väga selgelt järgmist: põhiseaduse paragrahvi 10 järgi on põhiseaduse aluspõhimõteteks inimväärikuse ja sotsiaalriigi põhimõte. Riigikohtu hinnangul moodustavad sotsiaalriigi põhimõtted, mis on põhikorra üks tuumikutest, on õiguskorra kõige olulisemaks normideks. Sotsiaalsetest riskidest tuleneb ka abi andmise kohustus sellele inimgrupile.

Praeguses olukorras on pöördumise esitajate mured jäänud riigi poolt tegelikult tähelepanuta ja Riigikogu seadusandjana peaks selle küsimuse väga tõsiselt käsile võtma. Grünthal tegi pöördumise esitajatele ettepaneku, et nad kirjutaksid iga punkti rohkem lahti ja lisaksid oma nägemuse probleemi lahendamiseks. Sest pöördujad on need, kes teavad kõige täpsemini selle probleemi olemust. Ükski ametnik siin või ministeeriumis ei taju selle probleemi olemust.

Õnne Pillak palus mitte anda hinnanguid, et ükski ametnik ei taju välja toodud probleemide olemust. Ka ametnike seas võib olla neid, keda see pöördumine ka isiklikult puudutab. Pillak küsis pöördumise algatajatelt, kas nad on nõus pöördumist rohkem lahti kirjutama.

Katrin Tamm vastas jaatavalt. Nad teevad seda tööd rõõmuga edasi. Tegelikult on olemas ka raha kokkuhoiu kohti ja nad kirjutavad täpsemalt, kus ja kuidas.

Helmen Kütt ütles, et kui SOM arutab ja analüüsib rahade kasutamist, siis võiks kaaluda ka

majutuskulude katmist, sest omavalitsustel on teenuste pakkumisel väga erinev võimekus. Ei ole õige, et üle Eesti erivajadustega inimesed sõltuvad omavalitsuse võimekusest. Kui riik on ette näinud vahendid, siis peaks olema võimalus taotleda teatud nn majutusosa, et saada vajalikud teenused, et inimesed hiljem oma kodukohas paremini hakkama saaksid.

Riina Solman palus pöördujatel veel kord öelda, mida nad soovivad.

Katrin Tamm tõi näite kohaliku omavalitsuse kohta. Jaanuari alguses said vist kõik puudega inimesed kirja, et neid kaardistatakse selleks, et kohalikud omavalitsused teaksid, kus puudega inimesed elavad ja mida nad vajavad. Tuli teha üks linnuke „Kas ma soovin, et mind nii öelda nõustatakse? Kas ma soovin, et minuga võetakse ühendust?“ Tamm pani nii enda kui poja kohta, et soovib. Varsti on juba kuus kuud möödas ja omavalitsus pole siiani nendega ühendust võtnud. Tegelikult omavalitsust ei huvita, kas ja kuidas elatakse.

Tamm sõnas, et nad tahaksid natukenegi rohkem raha, et ära elada. Kui pension on 558 eurot ja arved on 400 eurot, jääb alles 100 eurot. Lisaks toidule on vaja osta ka rohte. Ainuüksi üks retsept maksab 2,50. Kui tuleb automaks, siis need, kellel on invakaadid, peaks jääma sellest maksust välja. Nende inimeste jaoks on auto ainus vahend kodust välja saamiseks.

Kadri Braun lisas, et tema silmis on absoluutselt kõik pöördumise kaheksa punkti vajalikud. Väärtustada tuleb vanemaid, kes hooldavad ise oma lapsi. Mis saab puudega inimesest, kui ta saab pensioniealiseks, aga pole puude tõttu saanud tööl käia? Samuti töövõime ja puude määramise hindamine. Seal on ka üsna imelikke küsimusi. „Kas sa jaksad tõsta pappkasti üles?“ Kui sa jaksad seda teha, siis sa kirjutad, et jah, sa suudad seda teha. Aga tundub, et järgmist lauset, et sul läheb siis tasakaal ära, ei arvestada.

Irja Lutsar ütles, et suure tõenäosusega proua Tamm ja ta poeg vajavad erinevaid rehabilitatsiooniteenuseid ja see läheb hästi kokku Eesti 200 personaalse riigi kontseptsiooniga.

Minister Tiit Riisalo on täna Luksemburgis, kus on arutusel platvormitöö. Lutsar arvas, et platvormitöö või tööampsud peaks puudega inimestele väga hästi sobima. Kui täna ja homme on tervis halvem ja ei saa töötada, siis võib-olla ülehommest on parem ja saab töötada. Lutsar ütles, et arstina nii tema kui tema kolleegid teevad oma tööd südamega. Võib-olla üks või kaks lohakat inimesest on igal pool, aga sada lohakat inimest ei ole arstiteaduskonna lõpetajate hulgas võimalik. Ilmselt need inimesed, kes puuet hindavad, on professionaalsed ja teevad tööd korralikult, aga alati on üksikjuhtumeid ja need saab ilmselt ära lahendada.

Tanel Kiik küsis pöördumise algatajalt, kas nad on rääkinud ka valdkondlike organisatsioonidega, nt Eesti Puuetega Inimeste Kojaga.

Kadri Braun vastas, et organisatsioonidega tõepoolest pole läbi räägitud. Pöördumises esitatud probleemid ongi otseselt need probleemid, mis puuetega inimestel on.

Andre Hanimägi ütles, et paha oli kuulata, mis kõik on tegemata ja milline on puuetega inimeste seis. Ta ütles, et järgmises päevakorrapunktis tutvustab ta Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud eelnõu, millega soovitakse puuetega inimeste toetust kahekordistada. Selleks ei ole vaja väga suuri summasid riigieelarvest. Ta soovis kollektiivse pöördumise esitajate jõudu.

Kalle Grünthal soovitas külalistel hiljem komisjoni protokollist vaadata, kes hääletavad Hanimäe viidatud eelnõu poolt ja kes vastu. Grünthal ütles algatajatele, et nad saadaksid oma täiendused kogu komisjonile septembriks.

Õnne Pillak lausus, et Vabariigi Valitsuse tegevuskavas on erinevaid samme, mis on planeeritud, et puuetega inimeste hakkamasaamist saaks teha paremaks. Pillak arvas, et

sügisel peaks arutama töövaldkonna minemist uue nimega Majandus- ja Infotehnoloogiaministeeriumi alla ning sellega seotud võimalikke muudatusi.

Komisjon peab otsustama, kas saadab pöördumise edasi Vabariigi Valitsusele. Õnne Pillak tegi ettepaneku pöördumistest sotsiaalkomisjonis sügisel veel korra arutada. Siis on teada ka täpsemad sammud ministeeriumi poolt ja saab kujundada seisukohad, kuidas ja mil moel pöördumist toetada või mitte toetada.

Komisjon otsustas konsensuslikult jätkata arutelu sügisel.

Tanel Kiik küsis, kas Vabariigi Valitsusele saadetakse pöördumine koos komisjoni kaaskirjaga, mis ütleb, et komisjon peab õigeks välja toodud murekohti, sealhulgas nendele lahenduste leidmist, vastavasisuliste eelnõude ja ettepanekute väljatöötamist või see edastatakse ilma kommentaarideta.

Õnne Pillak vastas, et pöördumise ettepanekuid punktide haaval arutatakse sügisel.

Kalle Grünthal arvas, et kirjas peaksid kajastuma ka komisjoni seisukohad.

Õnne Pillak lausus, et Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse paragrahv 152¹³ lõige neli ütleb, et komisjon saab edastada ettepaneku Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks kujundatud seisukohast teavitatakse ka komisjoni. Teised variandid on: algatada eelnõu või olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu; korraldada avalik istung; ettepanek tagasi lükata või lahendada muul viisil. Kuna pöördumise adressaat on Vabariigi Valitsus, siis ei saa komisjon öelda, kas midagi algatada või lükata tagasi. Seetõttu sobib lõige neli, et komisjon edastab ettepaneku õige adressaadini, kes oma seisukoha saadab komisjonile. Sügisel saab komisjoni enda seisukoha kujundada.

Kalle Grünthal ütles, et Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses ei ole sätestatud seda, milline on kaaskirja vorm.

Õnne Pillak lausus, et kindlasti on asjakohane kaaskirja lisada, et komisjoni jaoks on puuetega inimeste probleemidega tegelemine ja parema toimetuleku loomine olulised.

Meelis Paavel soovis kinnitada, et töötukassa teeb selle teemaga igapäevaselt tihedalt koostööd Eesti Puuetega Inimeste Kojaga. Päris nii ei ole, et midagi ei tehta. Loomulikult teeb töötukassa sel teemal koostööd ka ministeeriumiga, sõltumata sellest, millises valitsemisalas see valdkond on.

Õnne Pillak tänas külalisi olulise arutelu eest ja lubas, et pöördumise juurde naastakse sügisel.

Otsustati:

- 2.1.** Edastada kollektiivse pöördumisega tehtud ettepanekud Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ning pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitatakse ka komisjoni (konsensus: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pipi-Liis Siemann, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).
- 2.2.** Jätkata arutelu komisjonis (konsensus: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pipi-Liis Siemann, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

3. Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (8 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Õnne Pillak andis Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (8 SE) tutvustamiseks sõna Andre

Hanimäele.

Andre Hanimägi ütles sissejuhatuseks, et eelmises päevakorrapunkti toodud arvamused, et tuleb olla süsteemsem ja teha pikk plaan, on õiged, kuid inimeste olukord on väga keeruline ja tegutseda tuleb kohe. Puuetega inimeste toetus sõltub sotsiaaltoetuste määrast, mis ei ole tõusnud alates 2006. aastast, mil see oli 400 krooni ehk nüüd on 25,57 eurot. Puuetega laste toetus 2020. aastal tõusis, aga ülejäänud puhkudel on olukord väga halb. Eelnõuga soovitakse kahekordistada kõiki (vanaduspensionäride, tööealiste, laste) puuetega inimeste toetusi ja muuta sotsiaaltoetuste määrast sõltuvat protsenti. Puude raskusastmest sõltuvalt on toetus 28–53 eurot. Puudega vanaduspensionerialisel on 12–40 eurot. Need summad on ammu ajale jalgu jäänud. Tarbijahinnaindeks on aastatel 2006–2023 tõusnud 282%.

Toetuste tõus hakkaks kehtima 2024. aasta riigieelarvega ehk järgmisel aastal. Enne valimisi pidasid kõik erakonnad toetuste tõstmist vajalikuks, mõni erakond lubas isegi kolmekordistada näiteks vanaduspensionerialiste inimeste toetusi. See ei ole populistlik eelnõu, vaid tegelik vajadus sunnib toetusi tõstma.

Eero Merilind tõi välja, et seletuskirja kohaselt on kulu riigieelarvele aastas 60–70 miljonit eurot. Miks ei leitud seda raha siis, kui Eesti Keskerakond oli mõned aastad tagasi valitsuses?

Andre Hanimägi tuletas meelde, et tegu on pikaajalise probleemiga, sest toetus ei ole 2006. aastast muutunud. Viimasel aastal on olnud tohutu hinnatõus ja kui vaadata ettepoole ka tulevaid maksumuudatusi (nt käibemaksu tõus, automaksu kehtestamine jms), siis vajadus toetuste suurendamiseks on kõvasti suurenenud. Alati on võimalik arutada, miks ei tehtud varasemalt, aga tänaste maksumuudatuste valguses on viimane aeg muutusteks.

Tanel Kiik selgitas, et 2019. aastal tegevuse lõpetanud parlamendi poolt võeti vastu puudega laste toetuste tõus. Toona keskmise ja raske puudega laste toetused tõusid kaks korda ja sügava puudega laste toetus kolm korda. Kiik oli minister ajal, mil tõstmise ellu viidi ja eelarve läbirääkimistel tuli valitsusel leida rahastus. Kuna aastast 2006 on koalitsioonis olnud kõik erakonnad, ka erakonna Eesti 200 liikmed, siis arutelu, miks varem pole tõstetud, ei ole edasiviiv.

Millegipärast on sotsiaaltoetuste määr muutumatuna püsinud ja praegu on seaduses üpris naljakad protsendid. Näiteks käsitletavas eelnõus tõuseksid osa toetusi 1890% tasemele ehk oleks 18,9-kordne sotsiaaltoetuse määr. Seda määra ei ole 17 aastat muudetud. Üks variant oleks riigil see määr üle vaadata, mis mõnes mõttes on isegi kõige loogilisem. Kuna seaduses konkreetselt seda määra ei ole, vaid see määr on riigieelarves, siis on võimalik teha ettepanekud selle protsendi vaates, muutes seda puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses.

Kalle Grünthal esitas esmalt kõigile retoorilise küsimuse. Kas praegused toetused on inimväärased ja kas nendega saab hakkama? Ta väitis, et ei ole ja ei saa. Järelikult on praegune olukord põhiseaduse vastane. Põhiseaduse paragrahv 10 järgi on põhiseaduse aluspõhimõtteks inimväärikuse ja sotsiaalriigi põhimõtted.

Irja Lutsar ütles, et väga sageli kulutatakse toetust uute ravimite, ravimeetodite või spetsiaalsete toitumise ostmiseks. Kas selle asemel, et raha kätte anda, võiksid olla vahendid, spetsiaalsed toidud ja ravimid paremini kättesaadavad?

Andre Hanimägi vastas, et toetus on rahaliselt nii väike, et ei ole võimalik anda valikut, kas raha või teenused. Kui toetused on suuremad, siis saab mõelda ka teenustele ja paremale ravile.

Irja Lutsar kommenteeris, miks puudega pere vajab rohkem raha. Sellepärast, et on vaja kas hooldust, ravimeid või vahendeid. Poes on hinnad kõigile ühesugused, aga kasu teenustest oleks kõige rohkem just sellele puudega lapsele, ja mitte hajuvalt kogu perele nagu on toetuse

andmise puhul.

Andre Hanimägi arvas, et teemat tulebki vaadata kogu pere ülesandena. Puudega täiskasvanu või lapse hooldamine paneb kogu pere tohutu pingele alla. Vanem ei saa minna tööle. Ta ei saa tegelikult elada sellist elu nagu ülejäänud. Ei ole vaja bürokraatiat juurde tekitada. Puudega inimesed teavad väga hästi, kuidas seda raha kasutada.

Tanel Kiik nõustus, et ka erinevaid teenuseid, tegevusi, meditsiiniseadmeid ja kõike muud peab rohkem rahastama. Kiige ministriks oleku ajal lisandus Eesti Haigekassa hinnakirja sadu erinevaid meditsiiniseadmeid. Seda tehakse pidevalt. Samuti SKA teatud abivahendite puhul pakub toetusi, see on õige suund ja seda peab kindlasti jätkama.

Kõik inimesed vajavad teenuseid ja sissetulekut. Kõikidel inimestel on mingid jooksvad kulud. Tegelikult on fakt, et suure tõenäosusega – sõltuvalt puude iseloomust ja selle raskusastmest – puudega inimesel on raskendatud tööl käimine ja tulu teenimine.

2006. aastal oli 400 krooni (25,57 euro) väärtus hoopis teine kui täna. Praegused toetused on nii marginaalsed, et nende saajatele võivad need tunduda mõnitavana. Eurole üle minnes 2011. aastal ei viitsitud neid numbreid isegi ära ümardada. Liikuda tuleb mõlemas suunas. Pakkuda erinevaid teenuseid, meditsiiniseadmeid, abivahendeid, tarvikuid, aga samal ajal arvestada ka sellega, et inimestel on ka jooksvad kulud (nt ravimid).

Helmen Kütt küsis SOM-i esindajalt kirja kohta, millest eelmises päevakorrapunktis Katrin Tamm rääkis, et tal tuli märkida linnuke. Kas selle saatis Paide linn, Järvamaa, SKA või SOM? On väga oluline, et kohalikul omavalitusel on teave oma inimeste abivahenduse kohta.

Kadri Mets vastas, et eelnevalt toodud näide puudutab puudega inimeste andmevahetust. See tähendab, et SKA-st lähevad puudega inimeste andmed isikustatud kujul läbi turvalise keskkonna STAR kohalikku omavalitsusse ja kohalik omavalitsus selle alusel võtab inimestega ühendust. Muudatuse eesmärk ongi n-ö ennetava abi pakkumine. Tänapäevase näite põhjal selgus, et ühenduse võtmisele järgnema pidanud n-ö tavapärasest juhtumist menetlust kohaliku omavalitsuse poolt ei toimunud. See info on SOM-ile oluline ja SOM saab kohalikke omavalitsusi rohkem toetada, et antud süsteem paremini rakendada.

Eero Merilind tõi välja, et kollektiivse pöördumise esindaja rääkis, et ta poeg sai rehabilitatsiooniraha, aga kuna neid teenuseid kohapeal ei olnud, siis jäi see raha kasutamata. Kindlasti tuleb otsida ka muid lahendusi, et inimesed saaksid teenuseid, mis on neile väga vajalikud.

Riina Solman toetas Eero Merilinnu arvamust. Kuidas SOM selle probleemi lahendab? Solman soovis teada, kas ja kuidas saaks komisjon aidata lahendada olukorda, kus inimesele vajalik rehabilitatsiooniteenus jääb saamata, sest ta ei saa endale lubada majutust. Tänu teenusele tõuseb ka inimese elukvaliteet ja meeleolu.

Kadri Mets selgitas, et rehabilitatsiooniteenuste osas on plaanis välja töötada väljatöötamiskavatsus novembriks 2023. See on ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis sees pisut pikema nimetusega. Mis puudutab sõidu- ja majutuskulusid, siis täna on probleem osaliselt selles, et kõikides piirkondades ei ole teenusepakkujat, näiteks vist Hiiumaal ei ole üldse teenusepakkujat. Sõidu- ja majutuskulude süsteem on täna ka rehabilitatsiooniteenuse sees. Aastane limiit on laste puhul 119 eurot, lapse saatjale 91 eurot ja sõidukulude hüvitamine on tegelikult samamoodi ja selle eesmärk ongi olnud selles, et kui sinu elukoht lähedal ei ole teenusepakkujat, et siis oleks võimalik seda saada. Võib olla, et praegusest limiidist ei piisa.

Eelmise päevakorrapunkti näites sooviti ka teenusepakkujad vahepeal vahetada. Täna on süsteem selline, et teenusepakkujat on üks ja sama, kelle juures kõiki teenuseid saad algusest peale. Kui soovid teenusepakkujat vahetada, siis vahetadki kõikide teenustega

teenusepakkujat, mis sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse raames on võimalik saada.

Riina Solman küsis, kas nad saavad bussipileti raha. SOM-il ju ei ole sõidukeid, mis neid viib teenusele ja tagasi?

Kadri Mets vastas, et ministeeriumil ei ole sõidukeid ja kulude hüvitamiseks tuleb esitada avaldus SKA-le. Toimub kilomeetripõhine arvestus: 0,10 eurot ühe läbitud kilomeetri kohta. Maksimaalne aastane liimit on 41,55 eurot.

Pipi-Liis Siemann arvas, et kahtlemata toetused ja toetuste määrad on ajale jalgu jäänud, aga ta leiab praktikuna, et toetuste suurendamine väga paljude puuetega inimeste, omastehooldajate ja nende laste puhul viib neid tegelikult lõksu. Nad on väga kohusetundlikud ja nad pühendavad kogu oma elu hooldamisele, kuid see ei ole tegelikult riigi eesmärk. Nad jäävad kõrvale tööturult, ja näiteks antud juhul, kui proual on raske puudega täiskasvanud laps, siis ema ei saagi tööle minna, sest tal ei ole ka varasemat olnud võimalust tööl käia, ennast arendada ja konkurentsivõimelisena püsida.

Tuleks leida kompromiss, et hooldamisega tegelevad hooldajad, hooldustöötajad ja tugiisikud, keda kohalikud omavalitsused suudavad pakkuda, mitte pereliikmed. Nii jääks vanematele võimalus pühenduda ka professionaalsele karjäärile ja elule. See on äärmiselt oluline nende enda vaates. Toetuse tõstmine on kindlasti abiks, aga kui inimesed ise hooldavad, siis on neil pigem oht läbi põleda.

Andre Hanimägi oli öelduga nõus, aga endise linnaosavanemana pidi tõdema, et omavalitsustel ei ole tugiisikuid ja hooldajaid kuskilt saada. Olukord on palju keerulisem. Eestis on ühiskonnagrupp, kes ei ole tegelikult saanud osa sellest, et Eestis läheb elu paremaks. Vastupidi, nende rahaline võimekus 2006. aastaga võrreldes on lausa halvenenud, mitte jäänud samaks.

Õnne Pillak tegi ettepaneku pikendada istungit kuni maksimaalselt kella 13.10-ni. Komisjon nõustus ettepanekuga konsensuslikult. Pillak andis Vabariigi Valitsuse arvamuse tutvustamiseks sõna SOM-i esindajale.

Kadri Mets lausus, et nagu juba varem öeldud, on puudega inimesed Eesti põhiseaduse järgi riigi ja kohaliku omavalitsuse erilise hoole all. Eesti on aastal 2012 ratifitseerinud ka puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja SOM loomulikult seisab puuetega inimeste õiguste eest. Seejuures soovib, et asjakohased ja vajalikud toetused ning teenused oleksid kättesaadavad vastavalt inimese abivajadusele ka siis, kui ametlikult puude raskusastet tuvastatud ei ole.

Kuigi puuetega inimeste sotsiaaltoetused ei ole tõusnud viimastel aastatel – välja arvatud puudega lapse toetus –, siis on siiski olnud muudatusi, mis parandavad puudega inimeste võimalusi. Üheks oluliseks valdkonnaks on hooldereform, millega tullakse inimestele appi hoolduse eest maksmisel. Ekspertarstidel on võimalik muutumatu või progresseeruva püsiva seisundiga vanaduspensioniealistel tuvastada puude raskusaste eluajaks. Lisaks on abivahenditeenus riigieelarves arvestuslik kulu, mistõttu riigipoolse abivahendi hüvitamisel ei ole olnud enam järjekordi. Igal aastal, aprillis, pensionindeksi indekseerimisega tõuseb ka töövõimetoetus. Lisaks eeltoodule on koalitsioonileppes suunatud olulisi lisaressursse ka erivajadusega lastele, sealhulgas harvikaigusega laste toetamiseks ja tugiteenuste parema kättesaadavuse loomiseks. SOM-il ei olnud võimalik eelnõu toetada, sest muudatusettepanekud toovad 2024. aasta riigieelarvele püsivaid täiendavaid lisakohustusi, mida ei ole võimalik praegustes kitsastes eelarve tingimustes võtta.

Õnne Pillak pani hääletusele menetluslikud otsused. Pillak selgitas, et kuna eelnõu suurendab riigi kulusid, siis teeb ta ettepaneku eelnõu tagasi lükata.

Tanel Kiik soovis teada, kas koalitsioon on otsustanud kõik opositsiooni eelnõud, sõltumata

nende sisust, tagasi lükata, või koalitsioon arutab neid läbi, näiteks koalitsiooninõukogus.

Õnne Pillak vastas, et tema oma ettepanekute tegemisel lähtub konkreetsetest eelnõudest. Antud eelnõu tähendaks eelarve vahendite kasvu, milleks täna ei ole võimalusi.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 14.09.2023 (konsensus: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pippi-Liis Siemann, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

3.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 6: Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pippi-Liis Siemann, Kristina Šmigun-Vähi; vastu 4: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Riina Solman; erapooletuid 0).

3.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Õnne Pillak (konsensus: Kalle Grünthal, Andre Hanimägi, Tanel Kiik, Helmen Kütt, Irja Lutsar, Eero Merilind, Õnne Pillak, Pippi-Liis Siemann, Riina Solman, Kristina Šmigun-Vähi).

4. Info ja muud küsimused

Komisjon arutas ühte korralduslikku küsimust.

(allkirjastatud digitaalselt)
Õnne Pillak
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Annika Arula
protokollija